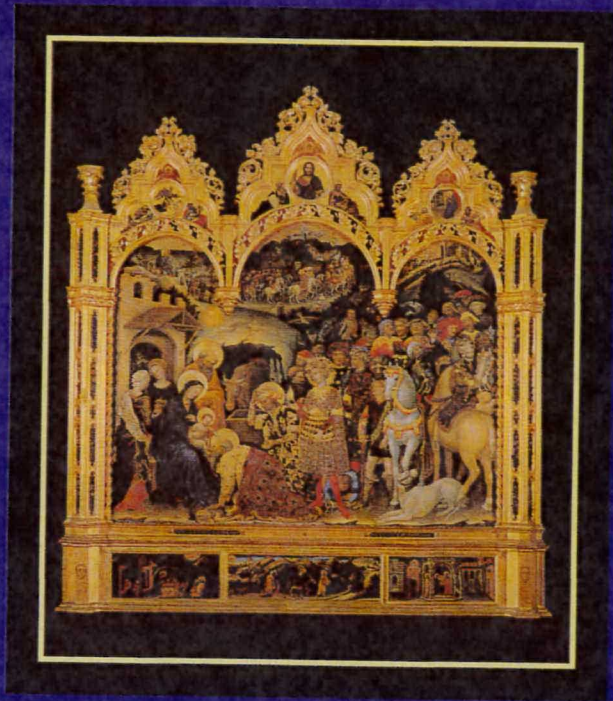
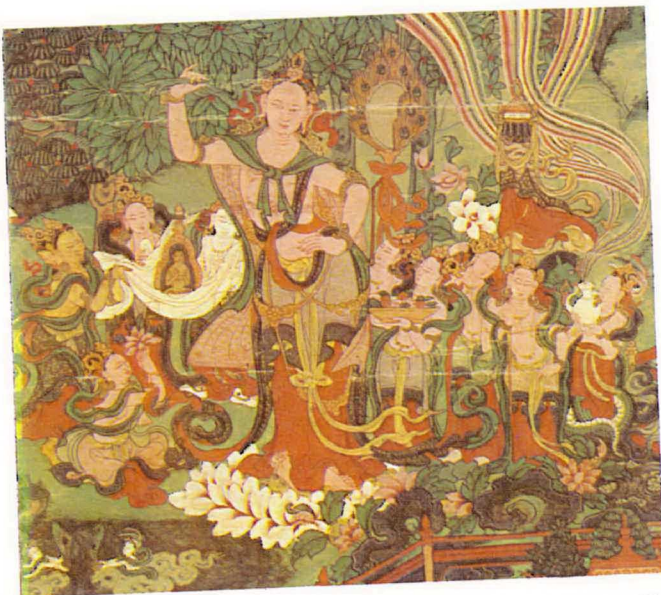

RELIGIONS LEXIKONET

F O R U M

Buddha – Buddha Shakyamunis födelse ur sin mors sida (Nepal, 1570).

Buddha – Kolossalstaty föreställande buddha Shakyamuni i ett grottempel på Ceylon (1100-talet).

Buber, Martin. Judisk religions- och socialfilosof (1878–1965), professor i Frankfurt am Main och Jerusalem. I sitt författarskap visar han stark påverkan från *chassidismen. I centrum för hans filosofiska verk står jag-du-relationen: människan står i ett personligt dialogförhållande till andra människor, till naturen och till Gud.

Bucer, Martin. Den jämte Luther och Melancthon mest betydande tyske reformatorn (1491–1551). Han införde en sträng församlingsordning i Strassburg (Strasbourg) och bidrog senare till reformationen i England.

bud. I alla världens kulturer skiljer man mellan påbudna och förbudna handlingar. Det rituella förbudet, *tabu, är allmänt förekommande och möter också i *Toras bud om ren och oren föda, om sexuell orenhet etc. I de etiska buden, som i *dekalogen, har flertalet bud formen av förbud, men det finns också positivt formulerade bud, bl a om gästfrihet. Påbudna heliga handlingar är tex sabbatsbudet och föreskrifterna om offer. Sådana föreskrifter finns inom alla de stora religionerna, tex islams *fem pelare. I Jesu förkunnelse, tex i Bergspredikan, intar kärleksbudet och den positiva omsorgen om nästan en central plats.

buddha. Den "uppvaknade". I buddhismen be-teckning på den som uppnått de högsta målen, upplysningen. Han har insett och övervunnit de lagar som håller människorna fångna i världen och tvingar dem till evig återfödelse. Buddhaska-

pet kan indelas i två faser: Efter befrielsen från begär, hat och ovetskap har buddhan visserligen andligt övervunnit världen, men först när den återstående *karman upphört att gälla uppgår buddhan i det fullständiga utslöckandet (*nirvana). Alla buddhor utmärks av att de inte ingriper som en slags gudom i de troendes liv medan de strävar efter räddning, utan enbart genom sin lära och sin förebild leder sökarna på rätt väg.

Den mest betydande buddhan är grundaren av buddhismen, den historiske Siddharta Gautama (ca 563–483 fKr) som vi här efter västerländsk tradition kallar Buddha. Han tillhörde släkten Shakya, varför han också kallas Shakyamuni ("Den vise av Shakyas hus"). Han var son till furs-ten Shuddhodana av Kapilavastu i dagens Nepal. Den dag han föddes ville hans mor Maya besöka sina föräldrar, men på vägen dit, i närheten av byn Lumbini, överraskades hon av värkarna. Enligt le- genden födde hon Buddha ur sin högra sida un- der ett shala-träd. Gautama uppfostrades som en rik prins och giftes 16 år gammal med Yashodha- ra. När han var 26 år gammal föddes hans son Ra- hula ("boja"). Men på fyra utflykter efter varandra vid denna tid mötte han en åldring, en sjuk man, en död man och en munk. De första tre mötena fick honom att inse att allt jordiskt är förgängligt; det sista visade honom vägen till befrielse från detta. Då, i början av sin väg till kunskap, flydde han från det världsliga livet och blev husvill. Som

ide buddha Shakyas
(100-talet).

r befrielsen från be-
buddhan visserligen
men först när den
t att gälla uppgår
ocknandet (*nirva-
att de inte ingriper
ndes liv medan de
bart genom sin lära
på rätt väg.
an är grundaren av
iddharta Gautama
efter västerländsk
tillhörde släkten
allas Shakyamuni
an var son till furs-
tu i dagens Nepal.
mor Maya besöka
t, i närheten av byn
värkarna. Enligt le-
sin högra sida un-
pfostrades som en
al med Yashodha-
ddes hans son Ra-
kter efter varandra
ring, en sjuk man,
första tre mötena
iskt är förgängligt;
till befrielse från
ill kunskap, flydde
blev husvill. Som

eremit följde han sedan två olika lärare, men för-
sökte sig snart därefter på att praktisera askes un-
der sex år. Han bedrev den så intensivt att den
blev livshotande och genom den nådde han vis-
serligen till de djupaste nivåerna av meditation,
men varken till kunskap eller befrielse. Därefter
började Gautama åter äta och slog sig ned under
ett bodhi-träd, senare kallat "upplysningens träd",
för att meditera ända tills han nådde upplysning-
en. Då manade frestaren Måra, ett slags buddhis-
tisk Satan, fram alla sina härskaror av demoner
för att förhindra att den mediterande Gautama
blev en buddha. När demonerna inte rädde på
honom, frammanade Mara lustens gudinna som
blottade sig inför den blivande buddhans ögon,
men inte heller detta fick någon verkan. Då kunde
Gautama beröra jorden med fingertopparna på
höger hand och ta jorden till vittne på sin seger
över Mara. Under den följande natten genomskå-
dade han slutligen de mångahanda sammanflät-

ningar som ligger till grund för återfödelsens evi-
ga kretslopp. I dagbräckningen nådde han upplys-
ningen och blev en buddha. Därefter begav han
sig först till de fem asketer som han tidigare hade
mediterat tillsammans med och höll sitt första
undervisande tal för dem. Efter det att Buddha
därmed hade satt "lärans hjul" i rullning anslöt
sig asketerna till honom som munkar (*bhikshu)
och grundade den buddhistiska orden (*sangha).
Ända tills han blev 80 år gammal vandrade Bud-
dha omkring och predikade som munk. Legen-
derna berättar om många under han gjorde under
denna tid. Efter en olämplig måltid dog Buddha
slutligen under ett shala-träd, där hans trogne tjä-
narmunk Ananda hade berett honom ett läger.
Hans kvarlevor brändes en vecka senare, men gu-
domligt regn sörjde för att relikier bevarades, vilka
fördelades bland de mest betydande adels-
släkterna i norra Indien.

Buddha började framställas i konsten först 450

Buddha –
Demonen
Mara utsätter
buddha Sha-
kyamuni för
frestelser (re-
lief från
Gandhara,
100-talet
e Kr).

är efter sin död. Dessförinnan hade man enbart dyrkat symboler som lärans hjul och den utslocknade Buddhas fotavtryck. Han avbildas oftast i munkklädnad sittande på lotustronen. Bland hans 32 fysiska kännetecken är särskilt två påfallande: hårknuten och det tredje, gudomliga ögat i pannan, som symboliserar att han är allvetande. Händernas position, *mudras, visar den troende vilken buddha det är frågan om. Redan Siddharta Gautama hade ju uppfattat sig som en av många buddhor som inte hade uppfunnit läran utan bara återupptäckt den, varför det förekommer många upplysta män i buddhismen. Förutom den historiske Buddha finns ytterligare 6 eller 24 "mänskliga" buddhor som levte före honom på jorden. En av de viktigaste av dessa är Dipankara, "ljusbringaren", som var den förste som kom med lärans ljus till världen. Enligt traditionen skall Gautama ha träffat Dipankara i ett tidigare liv och ha beslutat sig för att själv bli en buddha. Liksom det

Buddhism – Buddha Amitåbha (bronsrelief, Korea).

Buddhism – Buddhaförsamlingen.

funnits buddhor före Buddha skall det enligt buddhistisk tradition komma framtida buddhor. Deras antal är obegränsat; källorna nämner bara 9 framtida buddhor under den kommande tidsåldern vid namn. Nästa buddha är Maitreya, som fn ännu existerar som *bodhisattva under namnet Natra. I den buddhistiska spekuleringen efter 300-talet utvecklades föreställningen om Adibuddha, ett slags urbuddha som har existerat sedan tidernas begynnelse och står över alla andra buddhor och bodhisattvor. Han förkroppsligar buddha-principen och sätts på olika sätt i förbindelse med de fem tathågatas, de transcendent buddhorna. Till skillnad från de tidsbundna, jordiska buddhorna är de transcendent inte underkastade naturlagarna, utan är allestädes närvarande och kan därmed inte bara belöna de troendes dyrkan med rening av deras tänkande, utan också med aktivt bistånd. Till var och en av dessa tathågatas ("fulländade") eller jinas ("segrare") hör en del av världen och därmed ett mellanliggande paradis. Förutom den mest dyrkade av dessa, *Amitåbha som vakar över väster, finns Vairocana (mitten), Akshobhya (öster), Ratnasambhava (söder) och Amoghasiddhi (norr).

buddhism. Asiatisk världsreligion uppkallad efter grundaren, *buddha Siddharta Gautama av Shakyasläkten. Men enligt honom själv var han inte stiftare av denna tro, utan bara återupptäckare av urgamla, bortglömda sanningar. Buddhismen framväxte ur den andliga motrörelsen till *brahmanismen ca 500 f.Kr. Läran om återfödelse och *karma var redan beståndsdelar av indisk tro, men befrielse från lidandet finner buddhisten var-

ken i brahmanernas riter eller i asketernas tuktan-
de av kroppen. Buddha valde medelvägen och var
därvidlag pragmatiker: *askes är nyttig för själv-
disciplinen, men bara en välnärd ande är förmö-
gen till kunskap. Buddhismen präglas av tanken
att all existens innebär lidande. De faser av livet
som är fyllda av glädje får det visserligen att tyck-
as lockande, men de är inte beständiga. Förlust av
glädje innebär nytt lidande. Den som älskar
många ting lider också många kval, och endast
den som är utan begär, utan lidelse, är fri från li-
dande. Om ett enda liv i sig innebär lidande, är
summan av reinkarnationer desto smärtsammare.
Självmod erbjuder heller ingen flyktväg från li-
dandet; det leder bara till en ny existens, som ge-
nom illgärningen dessutom kan bli ännu eländi-
gare än den nuvarande. Buddhismen uppfattar
inte återfödelsen som en *själavandring eftersom
den inte räknar med en själ eller ett jag. En per-
sons "själ" bildas i stället av kombinationen av

kropp, förmimmelser, varseblivning, själsliga sti-
muli och medvetande som har sin rot i det före-
gående livets karma. Orsaken till återfödelsen lig-
ger enligt buddhismen i första hand i begäret, som
fjättrar människorna vid tillvaron. Men också
ovetskap, oförmågan att förstå lidandets orsaker,
håller människan fången i återfödelsens kretslopp.
Lidandet kan följaktligen endast upphävas genom
att begär och ovetskap upphävs. Den *åttafaldiga
vägen innehåller de anvisningar som leder till be-
frielsen. Den slutliga befrielsen är *nirvana, frigö-
relsen från återfödelsens hjul. Den beskrivs ofta
som ett utslocknande men befinner sig bortom
motsatsen mellan existens och icke-existens.

Till en början var buddhismen enbart inriktad
på att bygga upp en munkorden och predika, och
antalet anhängare var därmed lågt. Men med dess
stora framgångar under den indiske kungen
*Ashoka (274–236 fKr) hamnade de abstrakta
och svårbegripliga föreställningarna om tillvaron

Buddhism –
En munk
framför pago-
den Shwe Da-
gon i Rangoon
(Burma).

något i bakgrunden. För buddhistiska lekmän var det bättre att genom förvärv av positiv karma vinna en mera gynnsam återfödelse, tills slutligen möjligheten av upplysning erbjöd sig i en högre existensform. Redan fyra månader efter den historiske Buddhas död 483 fKr sammanträdde det första munkkonciliet. Eftersom Gautama inte hade utsett någon efterträdare utan satt själva läran i ledningen för tron blev det nödvändigt att hålla fast vid den. Genom recitation och utantill-lärning, som då var brukligt, sammanställdes en kanon av Buddhas yttranden. 100 år senare sammankallades ett andra koncilium för att reglera bristande överensstämmelser i ordensdisciplinen. Under detta koncilium delades den buddhistiska orden i *theravāda och mahāsāṅghika, vilket ledde till den senare, mycket viktiga delningen mellan *hīnayāna och *mahāyāna. Under beskydd av kung Ashoka, som upphöjde buddhismen till statsreligion, sammanträdde det tredje konciliet 235 fKr och genomarbetade theravāda-texterna under nio månader. Denna kanon nedskrevs slutligen på pali under 1:a århundradet fKr. Samtidigt uppträdde mahāyāna i Indien som en ny form av buddhism med vägar till befrielse för ett brett skikt troende. Huvudskillnaderna är dels att mahāyāna tror på något absolut som varje varelse har del i, dels i synen på den väg som leder till befrielse. I hīnayāna måste en *arhat själv gå vägen;

i mahāyāna är det möjligt att få hjälp till befrielsen. Att bli en sådan hjälpare, en *bodhisattva, är ett mål överordnat nirvana. Under 100-talet eKr uppstod en esoterisk form av buddhism i Bengalen, tantrayāna (*tantrism), som hade sin blomstringstid under 700-talet. Till den räknas mantrayāna- och vajrayāna-skolorna, vilka tillmäter det talade ordet inte bara magisk utan också befriande kraft. Trollformlerna i mantrayāna förtäts i vajrayāna till stavelser med vilka varje varelse kan uttrycka sin egen natur.

Buddhismen började tidigt utbreda sig över Asien. Den kom till de än idag buddhistiska länderna *Nepal och Sri Lanka på 300- respektive 200-talet fKr, men spreds inte vidare därifrån. Det avgörande momentet för den kommande expansionen till Östasien var spridningen längs de stora karavanvägarna i Centralasien. Så nådde buddhismen *Kina under Han-dynastin (206 fKr–220 eKr). Även om den först bara var en religion för utlänningar i gränsprovinserna förde An Shigao från Parthien den till rikets dåvarande centrum, Luoyang. Efter Han-dynastins slut rådde en viss politisk instabilitet i Kina fram till Suitiden (581–618), vilket förstärkte buddhismen. År 355 fick kineser tillstånd att bli buddhistiska munkar, och omkring 400 hade alla mahayana-buddhismens ca 1 200 verk översatts till kinesiska. Mot slutet av 400-talet hade buddhismen fått en

Buddhism –
Framställning
av paradiset i
väster (Kina,
mellan 600-
och 900-talen).

stor anhängarskara och slagit rot i Kina. Den kinesiska buddhismen bygger på mahayana och framhäver bodhisattva-vägen. Men den lånade drag från de andra kinesiska religionerna, vilket bidrog till den buddhistiska missionens enorma framgångar. Om det egentligen gällde att frigöra sig från bindningarna till världen för att fri från begär sträva mot upplysningen, så kunde man i buddhalegander väva in att Buddha hade anhopat god karma i sina tidigare liv genom vördnad inför förfäderna (*xiao). Den kinesiska buddhismens terminologi stödde sig också i hög grad på *daoisismens. I tron att de båda lärorna är besläktade uppstod legenden att det egentligen var *Lao Zi som omvände "barbarerna". Tiden från 500 t o m Tang-dynastin (618–907) var förmodligen den fruktbaraste i den kinesiska buddhismens historia. Då grundades en mängd skolor (bla Tiantai och Rena landet), av vilka chan-buddhismen (*zen) är den viktigaste. Denna är den sista verkliga nyskapelsen inom det buddhistiska tänkandet. Den är visserligen starkt påverkad av daoistiskt tänkande, men den legendomspunne grundaren är indiern *Bodhidharma och den är väl rotad i den indiska traditionen. Med stöd av kejsarhuset hade buddhismen sin blomstringstid i Kina under Tang-tiden. Men de religiösa samfundens snabba tillväxt ställde snart riket inför ekonomiska problem. De ekonomiskt improduktiva klostren undandrog landet människor och produkter. Detta ledde till att buddhisterna förföljdes 845, och klostrens egendomar sekulariserades. Dessutom tvingades många munkar och nunnor tillbaka till lekmannaståndet. Song-dynastin var på det stora hela taget positivt inställd till buddhismen, men religionens blomstringstid var redan över. Två skolor tildrog sig nu buddhisternas hela religiösa intresse: *amida-buddhismen och chan. Den förra predikade stilla meditation genom att "sitta stilla"; den andra sysselsatte sig med paradoxer. Buddhismens inflytande över konfucianismen under denna tid får inte underskattas; den bidrog rent av till dess nya popularitet (*nykonfucianism). Efter 1500-talet har de olika buddhistiska skolorna smält samman, under 1700-talet införlivades t o m delar av den *tibetanska buddhismen. Trots det kommunistiska styret i Kina spelar buddhismen ännu en icke försumbar roll i kinesernas liv.

Från Kina spred sig buddhismen till *Korea och *Japan. Till Korea kom den 372 och spred sig snabbt under de följande 50 åren. Ca 600 blev den statsreligion och den var den starkaste kraften i riket tills konfucianismen började tränga undan

Buddhism – Troende inför en buddhastaty i Dambulla (Sri Lanka).

den 1392. Men då hade den koreanska buddhismen redan spelat sin viktigaste roll: att förmedla läran från Kina till Japan. Efter ankomsten till Japan ca 550 fick buddhismen först bemöta motståndet från shinto. Men efter Shotoku Taishis beskydd började de båda religionerna smälta samman och gudavärldarna likna varandra mer och mer. Denna syntes fick under 800-talet beteck-

Bulla – En biskop överräcker urkunder med sigill till cisterciensmunkar (1200-talet).

ningen ryoboshinto. Till de viktigaste buddhistiska skolorna hör tendai- och shingon-skolorna, som infördes från Kina till Japan under Heian-tiden (794–1186) och fick en särskild japansk utformning. Medan de under denna tid närmast var adelns och de högre ståndens religion, drogs folket till *amida-buddhismen som utlovade befrielse längs en enkel väg. Den första amida-skolan grundades i Japan 1124, och under Kamakura-tiden (1192–1335) trädde amida-buddhismen i förgrunden tillsammans med den ungefär samtidigt införda chanbuddhismen. I början av 1500-talet råkade buddhismen i kris på grund av de båda lika svåra rivaliserande religionerna konfucianism och shinto. Detta ledde till en stagnation som varade in på 1700-talet. I och med Meiji-restaurationen 1868 tycktes buddhismens tid i Japan vara över, men under början av 1900-talet fick den åter nya anhängare och är idag den näst efter shinto mest utbredda religionen i landet.

Av de områden som nåddes från Indien är särskilt Tibet och Sydostasien viktiga. Till Sydostasien, där buddhismen även idag spelar en betydande roll, fördes den tillsammans med hinduismen av indiska invandrare på 400-talet. Efter 1000-talet skiftade läran i Burma, Thailand och Indokina från den tidigare dominerande mahayāna till theravāda, som hade bibehållits på Ceylon och därifrån spreds till Sydostasien. Till Tibet kom buddhismen ca 700 i form av mahayana och *tantrism. Även här mötte den motstånd från en inhemsk religion, *bon. Men tantrismen saknade inte magiska praktiker med vilka man kunde vin-

na många troende. Mot slutet av 700-talet befästes buddhismens inflytande genom kungligt stöd, men en förföljelse av buddhister 50 år senare nästan utplånade den i Tibet under 100 år. Vid början av 1000-talet återupplivades den tibetanska buddhismen av indiska munkar. I denna form av buddhism spelar lamorna en viktig roll som andliga ledare. Flera ordnar uppstod, av vilka de tre äldre rödmösseordnarna och *Gelug blev de viktigaste. Dalai lama, som tillhör den sistnämnda har från 1642 setts som Tibets världslige och andlige ledare. Även om den fjortonde Dalai lama sedan 1959 lever i exil i Indien på flykt undan kineserna är tibetanernas religiositet obruten till denna dag. Förutom att ha utbrejts i hela Central- och Östasien har buddhismen sedan mitten av 1960-talet fått alltfler anhängare i Europa och Nordamerika. Framför allt har den japanska zenbuddhismen stått i medelpunkten för intresset.

al-Bukhârî, Muhammed ibn Ismâ'îl (död 870). En av de mer kända insamlarna av *hadith. Från omkring 600 000 granskade traditioner valde han ut 7 397 trovärdiga att inkluderas i hans samling, al-Sahîh, "den sunda".

bulla. Alltsedan 1200-talet beteckning på påvliga kungörelser. Ordet kommer av latinets beteckning på metallsigill (i guld, silver eller bly), som används av *kurian men också av kejserliga och andra ämbetsverk på vissa urkunder. Bullorna citeras efter begynnelseorden (tex "Unam Sanctam", 1302) och samlas i "bullarier". Ordet används inte om påvliga skrivelser i nutiden.

Bullinger, Johann Heinrich. Schweizisk reforma-